کتێب\ بۆنی مێژوو.. نووسینی: سەلام عومەر

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە چیرکە کلیکی ئێرە بکەن..

SalamOmar_BoniDownload

ئاودیووی جەندەر.. سامانی وەستا بەکر

سەرەتا نەمئاویست لەسەر ئەم بابەتە بڵاوکەمەوە، بەڵام ئەستا کاتێکی گونجاوترە دوای ئاوی کە هەردوو بەرەی لێگەڕێ و دژە جەندەر تا ئاستێک خاوبوونەوتەوە و ئەکرێ بەهەناسەیەکی تریەوە بە بابەتەکە بڵوانن، ئەم وتارە پەردە لەسەر بەشێک لە شاراوەکان هەڵئەماڵێ و هەردوو لایەنی ئەرێنی و نەرێنی ڕوونتر ئەخاتە بەردەستی خوێنەر.

پێناسەی جەندەر/ڕەگەز:

جەندەر زیاتر لە پێناسەیەک هەڵگرە و بەشێوەی جیاواز باسی لێوەکراوە هەربۆیە تێگەشتنی جیاوازیشی لەناو کەمەگەی کوردیا هەناوەتە ئاراوە.

جەندەر واتە پێناسەی هەستی مرۆڤ بە دیاریکردنی ڕەگەز. هەستی مرۆڤ بەرامبەر بەخۆی نێک بوونە بایلۆجییەکەی، واتە هەرکەسە ئەتوانێ ڕەگەز دیاربکات نێک بوونی بایلۆجی.

جەندەر ڕەگەز ئەیا خود جۆری ڕەگەز بەپێی خواستی حەز و ئارەزووە سێکسییەکانی خۆی دیار بکات نێک بوونە بایلۆجییەکەی.

جنیندەر واتە دایرکردنی جۆری کەمایەتی وە دژی ئەو هەاوردەیە کە لەسەر بنەمای ڕەگەز ئەکرێ.

جەندەر ئەو ڕێ و تایبەتمەندییە کەمایەتیانە ڕەتئەکاتەوە کە

لەسەر بنەمای بوونی بایەلۆجی و ئەو هەڵسوکەوتانەی کە کۆمەڵگە بە هەریەک لە ژن و پیاو دیاری کردووە.

مۆسوعەی بریتانیا بەم شێوە پێناسەی جێندەری کردووە: هەستی مرۆڤ بە خودی خۆی، ئەگەر نێر یان مێ. ناسنامەی جێندەر جگیرنییە بەو هەڵگرتنەی مرۆڤ پێوەی لە دایک بووە.

پێیمانگەی کانەدی بۆ توێژینەوەی تەندروستی بەم شێوە پێناسەی کردووە. جێندەر بریتییە لە هەڵگرتنی کۆمەڵایەتی کەسێک نەک ئەو هەڵگرتنە بایەلۆجییەی کە پێوەی لەدایکبووە، بەڵکو بریتییە لەو هەڵگرتنە کۆمەڵایەتییەی کە دەکرێت کارتێکراو بێت لەلایەن چەندین بارودۆخی کۆمەڵایەتیەوە.

وەزارەتی تەندروستی و خزمەتگوزاری مرۆیی ئەمریکا بەم شێوە پێناسەی کردووە: سێکس بریتییە لە جیاوازییە بایەلۆجییەکانی نێوان نێر و مێ، کە خۆی لە کرۆمۆسۆم و ئەرگانەکانی زاوزێ و جیاوازی هۆرمۆنەکان و چەند شتێکی دیکە ئەبینێتەوە، بەڵام "جێندەر" ئاماژەیە بە هەڵسوکەوتە کۆمەڵایەتییە بنیاتنراوەکان، یاسایەکان و کارتێکەرەکان کە لە چوارچێوەیەکی مێژوویی و کولتووریا هووئەیەن، لە سەرانسەری کۆمەڵگاکان، بە تێپەڕبوونی کات ئەگۆڕێن.

توێژینەوە و جێندەر/هەڵگرتن:

جێندەر/هەڵگرتن بریتییە لە، مۆدای تایبەتمەندییەکانی پێویست بە مێینەیی و پیاوسالاری و جیاوازیکردن لە نێوانیانا. زۆربەی کولتوورەکان "دووانەی هەڵگرتنی" بەکارئەهێنن، کە تێیا هەڵگرتن دابەش ئەکرێت بەسەر دوو پۆلا، مرۆڤەکان بە (کوڕ/پیاو و کچ/ژن) دائەنرێت، ئەوانەی لە دەرەوەی ئەمانەن لەوانەیە بکەونە ژێر زاراوەی "چەتری نا-دووانەیی". زۆربەی زانایان هاوڕان لەسەر ئەوەی کە هەڵگرتن تایبەتمەندییەکی ناوەندییە بە هەڵکەوتنی کۆمەڵایەتی.

لە چوارچێوەی تەراوزای جێندەر بە جێگرتنەوەی سێکس بەکارئەهێنرێت بەبێ ئەوەی نوێنەرایەتی جیاوازییەکی چەمکی هەبێت. بە نموونە لە لێکۆڵینەوەکانی ئاژەڵە غێرە مرۆییەکانا. جێندەر بە شێوەیەکی باو بە ئاماژەکردن بە هەڵگرتنی بایەلۆژی ئاژەڵەکانیش بەکارئەهێنرێت.

زانستە کۆمەڵایەتییەکان لەکەی تایبەت بە توێژینەوەی

ڕەگەز/جێندەریان هەیە. زانستەکانی دیکەش وەک سێکسۆلۆژی و زانستی دەمار، گرنگی بەو بابەتە ئەیان. زانستە کۆمەڵایەتییەکان هەندێک جار وەک بنیاتێکی کۆمەڵایەتی لە جێندەر/ڕەگەز نزیک ئەبنەوە، لە کاتێکدا زانستە سروشتییەکان لێکۆڵینەوە لەوە ئەکەن کە ئایا جیاوازییە بایۆلۆژییەکان لە مێشک و نێرینەکانا کاریگەریان لەسەر گۆشکردنی ڕەگەز لە مرۆڤا هەیە؛ هەردوو لێکۆڵینەوەکە ڕژد ئەکەنەوە کە جیاوازییە بایۆلۆژییەکان تا چەند کاریگەریان لەسەر دروستبوونی "ناسنامەی جێندەری/ڕەگەزی" و "ڕەفتاری جێندەر/ڕەگەزی" هەیە. هەروەها لە هەندێک ئەدەبیاتی ئینگلیزیا، سێ بەش لە نەوان "سێکسی بایۆلۆژی، ڕەگەزی دەروونی و ڕەگەزی کۆمەڵایەتیا" هەیە. ئەم چوارچێوەیە بە یەکەمجار لە ساڵی ۱۹۷۸ لە تۆژینەوەیەکی فەمینیستیا سەبارەت بە ترانس سێکسوالیزم دەرکەوت.

هاوردەکردن:

جێندەر چەمکێکی کۆمەڵگە ڕژئاوایییەکانە نێک بەرهەمی تێچوونی هزری کوردی، هاوشێوەی دیموکراسی، لیبرالیزم و سێکۆلاریزم. ئەمەی ڕژهەڵاتی بەتایبەتی کورد بەکاربەری ئەم چەمکانەین نێک خوڵقێنەر، بەڵکە گرنگ پێش هەر شتێک بە زانکەکانا تێپەڕین و پاشان بخرێنە بەردیدی خەڵکی/عەوام.

بیرمانچە بەشێکی لایەنە ئیسلامییەکان کۆشای زۆریان لەسەر چەمکی دیموکراسی و پەرلەمان هەبووە بە کفر و حەرام و بەڵایی وەسفیان ئەکرد، پاشان هەر خودی خۆیان بوون بە ئەندام پەرلەمان لە ڕەگەی بەشداری کردنی هەڵبژاردنکانەوە کە داهێنانکی دیموکراسییە.

لە ئایستایا کار گەشتە ئەوەی جێندەر/ڕەگەز وەک کفر و ئیلحاد بناسێنرێ و ناوهێنانی ببێتە ئابووبەر، هەروەک چۆن لە پێشترا ووشای "تیاترێ" وەک هەجوو بەکارئەهێنرا و تا ئێستاش هەروا باوە، لەکاتێکا "تیاترێ" کە ئەکاتە "شانێ" لە پێمانگاو زانکەکانا ئەخوێنرێ، چونکە ئەو سەردەمش شانێ بەکاریکی نەشیاو ئەبینرا تا کار گەشتە ئەوەی تیاترێ ببێتە هەجوو بەرامبەر خانمان.

هەکاری سەرهەڵدانی جێندەر:

زۆر گرنگە پێش هەر شتێک بگەڕێینەوە بە هەکاری سەرهەڵدانی هەر چەمک بەتایبەتی چەمکە هاوردەکراوەکان، چونکە بە هەر یەکێکیان کۆمەڵک هەکار و پێویستی وایکردووە کە هەر یەکێک لەم چەمکانە

لەدایکبن.

جەندەر کاتێ سەریهەڵا کە لەناوگەی داب و نەریتەوە جیاکاری نەوان نێر و مێ گەشتە ئاستی چەوساندنەوە، کاتێک کە داهێنانە کۆمەڵایەتیەکانی مرۆڤ بوونە ئامرازێک بۆدەستی نەرینەوە بۆ زاڵبوون بەسەر مێیەکانا، ئیتر لەرەوە بەپێویستزانرا کە جیاوازی بایەلۆجی و ڕەگەزی/جەندەری مرۆڤ ناکرێ بکرێنە بنەما بۆ دابەشکاری ئەرک و ماف.

ئەم هەڵکاری هاتنە کایەی جەندەربوو، ئیتر لە دوای ئەمەوە هەندێک شتی لاوەکی تێکەڕاوە کە تەنانەت لە ڕەژئاواش تا ئێستاش بەچوونی جیاوازی لەسەر، هەر بە نمونە حیزبە ڕاستەوەکانی ئەوروپا یەکێک لە بانگەشەی هەڵبژاردنەکانیان دژایەتی هاوڕەگەزبازیە و زۆربەشیان لە ئێستایان بوون بە پێکهێنەری حکومەت وەک پارتی "برایانی ئیتالیا" بە سەرکایەتی جۆرجیا مەلۆنی سەرۆک وەزیرانی حکومەتی ئیتالیا، یان بوون بەدووەم گەورە حیزب لەسەر ئاستی وڵاتی سوید وەک پارتی "سویدیە دیموکراتەکان" بە سەرکایەتی ییمی ئەکەسۆن.

جەندەر باکگراوندێکی قوڵی هەیە لە کۆمەڵگەی ڕەژئاوا بەڵام تا ڕادەیەک نامۆیە بە کۆمەڵگەی ڕەژهەڵاتی، بگرە زۆرینەی ڕەهای خێک تەنانەت ناتوانن پێناسەشی بکەن.

هەندێک ئەڵێن جەندەر بابەتێکی هەنووکەی نییە، پرسی زۆر گرنگتر هەیە قسەو باسی لەسەر بکرێ، لەڕاستیا گرنگە هەموو ئەو چەمکانەی لە ئێستا و لە داهاتووا کاریگەری لەسەر کۆمەڵگە دائەنێن بە خێکی/عەوام بناسرێن پێش ئەوەی لە ڕەگەی یاساوە کاری پێبکرێ یان بخرێتە بواری جێبەجێکردنەوە کە ئەمەش کاری زانکۆکانە.

جەندەر و هاوڕەگەزخوازی:

جەندەر ڕەگەز خەشکارە بە دیارکردنی ڕەگەز بەو جۆرەی کەسەکە پێیخۆشە، واتا جەندەر کارئاسانی ئەکا بە هاوڕەگەزخواز تا نکۆی لەبوونی بایەلۆجی خۆی بکات کە هەیە و ئەبینرێ، وە ناساندنی خۆی بەوەی کە خودی خۆی هەستی پێئەکا نێک وەک ئەوەی کە ئەبینرێ و دەرکەوە، لەکاتێکا لەسەرتایا ئەم بیرۆکە نەبووە لە مێغزا و ناوەڕۆکی جەندەر، بەڵکو تەڕەکشکراوەتە ناوی، جا ئیتر ئەگەر بەرەی لەگەڵ جەندەر بەڵێن هاوڕەگەزخوازی لە جەندەرا جێنابێتەوە، یان بەرەی دژ بەڵێن جەندەر واتە هاورەگەزبازی ئەوا هەوردوولایان

هەڵبژاردن، چونکوم لە ئەستایا هاوڕێگەبازی تەهەکەشی جێندەر کراوە لە هەندێک شوێن ئێگەرچی لە ڕووی ژمارەیەوە بەرایەک لێگەڕێ و بەرایەک دژن، واتە جێندەر بەسودی هاوڕێگەزبازی دانەهێنراوە بەڵام لە ئەستایا دژایەتیشی ناکا.

هاوارێگەزبازی بابەتێکە زۆر لە جێندەر کەنترە، بگرە هێندە کەنە هەندێک پێیان وایە ئەم دیاردەیە هەر لێگەڕێ دروست بوونی مرۆڤەوە بوونی هەبووە و سەرەتا وەک نەخشی مامەڵەی لێگەڕێ کراوە، تەنانەت لە پەڕتووکە ئاینیەکانیشا باسی لێوەکراوە.

هاوڕێگەزباز لە ئەستایا بەتە بابەتێک کە بەزۆر جۆر و شێوەی جیاواز سودی لێئەبینرێ، هەر بە نمونە هێندێک حیزب و ڕێکخراو مافی هاوڕێگەزباز وەک بانگەشەی دیموکراسی بوونی خۆیان بەکارئەهێنن، هێندەکیش بەپێچەوانەوە لێڕێگەی دژایەتی و ناسانەدنی وەک دیاردەیەکی نامۆ و نەخشی باسی لێوەئەکەن، کە لێڕاستیا هەردوو بەرە سود و بەرژەوەندی ئایدۆلۆژیا و کۆمەڵایەتی و ئاینیەکانی خۆیان هەیە ئێگەرنا ئەم دیاردەیە هەر هەبووە بەڵام ئەستا پەردەی شەرم و ترسی لەسەر لابراوە و کارێک کراوە و ئەکرێ هێندێک ئێگەر تێکچوونی هەمەنی و لادانی کۆمەڵایەتیشیان نەبێ بەڵام واخۆیان ئەناسێنن یان وەک هەر کاڵا و شتێکیتر تاقی ئەکەنەوە.

هاوڕێگەزبازی بۆ؟

یەکێک لە گرنگیەکانی ڕژاوایەکان ڕاگرتنی زۆربوونی ژمارەی مرۆڤ، ئاشکرایە کە زۆر باس لەوە ئەکرێ کە ژمارەی مرۆڤکان زیابووە، کەمپانیا گەورەکان مەبەستیانە ژمارەکە لە هەشت ملیار نێک زیاتر نەکا بۆکو باس لەوە ئەکرێ کە لێڕێگەی قایرۆسی نمونەی کۆڤید یان جەنگی جیهانی سێیەمەوە کەمتری کەنەوە بۆیە ئەکرێ بڕوودان بە هاوڕێگەزبازی هەکارێک بێت بۆ ڕاگرتنی زیادبوونی مرۆڤ "تحدید النسل". ئاشکرایە پێکهێنانی خێزان تەنها لەبەر نەوە خستنەوە نییە بۆکو ژن و پیاویش چژی جەستەی لەوەرگرن و لەو ڕێیشەوە ژمارەی مرۆڤ بەرەو هەڵکشان ئێوا، یەکێک لە تەوریەکان ئەوەیە کە چژی جەستە لەنێوان دوو ڕێگەزی هاوبەشا بە ئاسای وەرگیرێ و لێڕێگەی نەریت و بەها باکانەوە ڕێگەی پێنەگیرێ بەوجۆرەش ژمارەی مرۆڤ وەک ئەستا زیاناکا کە بەبەچوونی بێندە ئەم کارەکە دژی کەی مرۆڤایەتی و نابە ڕێگەی پێبیرێ.

سزا:

هەرشتێک پێچەوانەی سروشتبێ بزاڤێر ئاشکرتووە، بە بڕدوامی ژیان هەمیشە دوو ڕەگەزی جیاواز ئەبێ بوونی هەبێ و بەتەنها یەک ڕەگەز بوون بڕو کۆتای ئەچێ، جگە لە ئاژەڵ و باڵندەکان تەنانەت درەختکانیش پێویستیان بە دوو ڕەگەزی جیاواز هەیە ئەگەرنا درەختکەی زێ و بێ بەرهەم ئەبێ، لەو ڕوانگەیەوە هەرشتە پێچەوانەی سروشتی بوونبێ ڕووبەڕووی ئاستەنگ و سزا ئەبێتەوە.

سزا دوو جۆری هەیە "فەرمی و نافەرمی"، سزای فەرمی لەلایەگەی دادگاکانەوە دیاری ئەکرێ و سزای نافەرمیش لە ڕەگەی کەمەڵگەوە.

کاتێک بابەتێک یاسایبێ یان بە یاسا پارێزگاری لێبکرێ و دادگاکان نەتوانن سزای بەسەرا بسەپێنن بەڵام لە هەمان کاتیشا نامێ و قبوڵکراوی کەمەڵگە نەبێ، ئەوا لەو کاتەیا سزای دووەم جێبەجێئەکرێ "سزای نافەرمی نەریت و کلتور"، لەڕەیا کەمەڵگە خۆی سزا دیاریئەکا و هەرخۆشی ئەسەپێنێ بە نمونە، شاربەدەرکردن یان پچڕاندنی کۆی پەیوەندییەکان، دابڕان لە چواردەور، هەجو ناوونەتەر....هتد.

بەرگرتن:

هاتنی جەندەر وەک هاوردە تەکنەلەجیاکانێ کە بەرپێنگرتنی ئاستەم نییە بەتەواوی ئاسانیش نییە، تەنیا کەمەڵایەتیەکان و ئامڕازە زیرەکەکان بوون بەپێویستییەکی کەمەڵگە و لە هەموو ماڵێکا هەن بەجۆرێک ئیسلامی و باوەڕدار، بێ باوەڕ، منافق، گۆرەم ژن و پیاو هاوشانی یەکتر بەکاریئەهێنن ، بوونی ئامڕی زیرەک و تەی کەمەڵایەتی هەکاری سەرکی هاوردەکردن و گواستنەوەی چەمک و هەواڵ و داهێنانە نوێیەکانن بەبێ خواستی کەمەڵگە و خود، هەر لەو ڕەگەیشەوە چەمکەکان ئەخزێنەتە ناو کۆی کەمەڵگە جیاوازەکان.

لە ئێستایا لە کەمەڵگەی کوردیا جەندەر وەک واتا بنەڕەتییەکی خۆی دوور لە تەخزانە نوێیەکانی هاوشێوەی ڕەگەزبازی بە کردار جێبەجێئەکرێ و خەڵکی دەستخۆشیش ئەکا کەچی دژایەتی خودی چەمکەکە ئەکرێ بە نمونە کە خانمان لە بازاڕەکانا بوون بە چایچی و خاوەن چێشتخانە و شوفێر و دوکاندار و خاوەن کەمپانیا، پۆلیس، پێشمەرگە....هتد لەکاتێکا پێشتر ئەم کارانە ڕەگەپیرا و نەبووە بە خانمان.

لەبەر ئەوەی جەندەر پێناسەی جیاجیای بە کراوە و ئەکرێ تەنانەت لە ژێئاواش بەیە گرنگە زانکەکان پێناسەیەک دایژن لەسەر مەغزا و ناوەڕکی ووشەی جەندەر تا کاتێک بەکارهێنرا ئەو هەستیاریێ دروست

نەکا کە ئەستا دروستی کردووە ئەمش لە پێناوی ئاشتی کەمایەتی.

جەستەم: My body

جەستە سەنتەرە، من و جەستەم، واتا دابڕان لەگەڵ دەرەوەی جەستە و لەو ڕاستییەی تیایا ئەژیت.

پرۆژەی جەستەم من خەونیم کە ڕەخنەیەکی ڕەخنەگرتووەکانی لە پشتەوەیە، بە گەڕانی ستراکچەری کەمەگە واتە گەڕانی کلتور و نەریت و دەستبردارببوونی سەپێنراوەکان، واتە شیوازی ژیانکردنی نوێ لەڕەگەی بەریەککەوتنی هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ. سەرەتا ئەم پرۆژەیە بەمەبەستی هاوکاری و پارێزگاری کردن لە مرۆڤی لاواز و کەم بەرگری و منداڵ و کچ و ژنان بوو بەڵام هەندێ ڕەخنەی ڕاو و حیزب و وەڵات بە مەبەستی هاوڕەگەزخوازی بەکاریانهێنا بووە پاڵپشتێکی یاسای بۆیان.

واتا "بوستە جەستەی منێ" دەستواژەیەکی سویدییە و فەرمی منداڵان ئەکران."Stopp min kropp"

ئەم دەستواژەیە بۆ ئەوەبوو کە منداڵان و کچ و ژنان لەناو خەزان و دەرەوەی خەزانا ئازار نەبڕن و تووشی دەستدرێژی سێکسی نەبنەوە، دواتر ئەمش بووە بەشێک لە چەکی دەستی هاوڕەگەزخوازەکان.

لەڕەوە بەمان ڕوونئەبێتەوە کە جێندەر دەروازەی هاوڕەگەزبازی نەبووە، بەڵکو دەروازەی هاوڕەگەزبازی سەرەتا لە ڕەگەی موئەسەساتی ئەکادیمییەوە بووە هەتا گەشتە یاسا.

بۆیە گرنگە کاتێ ڕووبەڕووی هەر دیاردەیەک ئەبینەوە یان ڕووبەڕووی کەمەگا ئەبینەوە گرنگە ئەوە لەبیرنەکەین کە پاکتاوی یەکتر نەکرێ و هەمووی نەخرێتە خانەیەکەوە، چونکوم زۆرینەی ڕەهای ئەوانەی قسەیان لەسەر دیاردەکان هەیە خەڵکانی دەسەزن و هەریەکەی لە تێگەشتنی خۆیەوە پێی باشە بۆجۆرێک خزمەت بەکەمەگا بکات.

بەختەوەری یان چێژ؟

دوو ڕەخنەیی کلتوری جیاواز هەیە ئەوانیش ژیانی بەختەوەر یان چیژ لە ژیان.

بەختەوەری واتا هەموومان بەختەوەرین بۆیەکەوە و خۆشیی و ناخۆشی لەگەڵ یەکا دابەش ئەکەین، نمونەی شای و شین و سۆیران و بانەکان.

بەرامبەر جۆرێک لە تاکە واتا خودێکی چۆڕ وەرگرتن و دابەشی ناکا، نمونەی سەکس کردن واتە خەت و جەستەت بەبێ چوارچێوەر، بەلایەکی ترا واتا گەیینی نەریت و کلتووری پەکەوتەیی کە بەختەوەریکەی بە کەمەگەیە بە چۆڕ کە تەنها بە خودێ.

بەکورتی نزیکبوونەوەی دوو ڕەگەزی جیاواز ژن و پیاو یان یەک ڕەگەز بەمەبەستی سەکس هەر بە چۆڕێ بەجیاوازی ئاوەڵی یەکەمیان سروشتییە و پێویندییە کەمەیەتیەکان پتەوتر ئەکات و سەرەنجام بەختەوەری ئەهێنن، پێچەوانەکەشی ڕاستە.

کە پارێزەری بەها باڵاکانە؟

خەزان، پەروەردە، سیستمی کەمەیەتی، ڕەخنەگراوەی بەهایی کلتووری، خەڵکی ئایندار و بە ئایین هەردوولا بەبێ بیرکردنەوە لە ئایین پارێزەی ئاو بەهایانەن، چونکە لە ماناییەوە تا هەرزەکاری بە سیستمی پەروەردەی کەمەیەتی ئاشکرا و تیا ئاتونەتەوە بایەخاتە گەورەش ئەبێ ئەگەر کەسە باوەڕداربە یان بە باوەڕ ئاوا پەکەوتە پارێزگاری لەهەمان بەهاو سیستمی کەمەیەتی ئەکەن، بایەخ بە ووبەووبوونەوەی هەر دیاردەیەک کە کەمەگە پێی نامۆیە و ڕەتی ئەکاتەوە ئاوا ئەبێ تەنها پەنا بە پەروەردەی کەمەیەتی ببرێ و لاو ڕەگەیەوە کار بکرێت بە ڕاگرتنی، چونکوم لەڕێکەی ڕامیاری و ئابوریەوە هەرگیز سەرکەوتوو نابی هەکارەکەشی ئاوەیە کە ئاو دووانە سیستمەکی زەبەلاحی جیهانین و سیاسەت و ئابوری تەنها وەاتەک یان کەمەگەیەک توانای ڕاگرتن و ووبەووبوونەوەی ئاوانی نیە بەرامبەر لەڕەگەی پەروەردەی کەمەیەتیەوە ئەکرێ بەری پێبگیرێ.

چارەسەر:

کاتە ئاتەوە ووبەووی هەر دیاردەیەک بەبیتەوە گرنگە سەرەتا بگەڕێی بەدوای هەکارەکەیا، بە نمونە ئەگەر بڕشایەک نەبێ جێندەر و فەمینیزم نایەنە ئاراوە، خە ئەگەربشتەوە ووبەووی جێندەر و فەمینیزم ببیتەوە ئاوا ئەبێ جەگرەوەیەکی کلتووری پشکنین بکەیت و ستایلی ژیان گەڕانکاری بەسەرابەت، دەست لە زوڕم و چەوسانەوەی منا، ژن و خاونپەداویستی تایبەت، پیر، گەنج تەنانەت پیاویش هەڵگیرێ، ستەم کەم بکەتەوە، دادپەروەری جێبەجێ بکرێ ئەمش تەنها بە دەسەڵات ناکرێ بەڵکو ئەرکی سەرشانی کەمەگەشە، ئەبێ هەرکەسەو لە خەزانەکەی خەیەوە دەست پێبکات بەمش گەڕانکاری لە ڕەخنەگراوەیی بەهایی کلتوریا ئەکرێ بەبێ دەستی دڕکی و دەستبردن بە

قبوڵنەکراوەکان، خۆ ئەگەر بەیاریش وابێ کە جێندەرو فەمینزم تەکنەتەوە جگرەوەیەکی کلتوریش پشکش نەکرێت ئەوا ئیتر ئەکەوێتە "دەرەوەی واقع" یان دەرەوەی مێژوو.

سامانی وەستا بەکر ٢٧-١٢-٢٠٢٢
سوید-ستۆکهۆڵم

سووکایەتی.. نووسینی: احمد مکیێ.. وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

" نامەی " قەحبە"یەک بۆ تانز نووسی عێراقی احمد مکیێ "
((... ئەمڕۆ نامەیەکی کەمێ سەیرم پێگەیشت ئیزن لێ خاوێنکەی وەر ئەگرم و بۆاوی ئەکەمەوە ، دڵقی نامەکەش :
سڵاو و. تۆز
مامۆستا احمد هەواڵت ئەپرسم،،، ببورە لەوەی کە بێ بۆ ئەوەی ئیزنت لێ وەرگرم ئەم نامەیەت بۆ ئەنێرم کە پڕت بێم گلەییەکی زۆرم لێت هەیە ، چونکە هەردەم لە قسەکانتا
تۆ چێن نمونەیەک ئەهێنیتەوە لە جێ ی خۆیا نیە و سووکایەتی بە توژێکی هیلاک لە
کەمگایا ئەکەیت و ئەم سووکایەتیەش زۆر هەم ئازارمان ئەیا وهەم بۆزارمان ئەکا.....
من "قەحبە"یەکم کە جێنابت زۆر جار باس لە پەیوەندی سیاسییەکانەوە بە ئەمەوە ئەکەی
، ئەدەبیەت :.. کوڕی قەحبە .. خوشک قەحبە..یان دایک ؛؛قەحبە!!
ئەمەش بۆتە قبوڵ ناکرێ ، چونکە قەحبە نە ووشاتەکەی فرێشتوە نە دزیوەتی ، قەحبە کاوی نەکردەتە سەر
موشتەریەک بیخۆتنە و پێ ی پێ بکەنە و دزی لێ بکا ، ناپاکی نە کردوە و دەستی
بە مۆک و ماڵی گشتی نەبردوە،،،
قەحبە نە دزی کردوە و نە ئەیکا و نە خەریکی ماشینەوەیە..قەحبە ئیشکەی دیارە و لە ژێر
پەردەی " هاوسەر گیری سیغە " ئیشکەی ناکا بۆکو بۆ ئاشکرا هاوار

ئەکا و خەی بە"معصوم" نیشان نایا و نکۆکی لە مژووی خەی ناکا.....
مامۆستای بەڕز :.
قەحبە نە کەسی ڤانۆ ..نە کەسی کوشتوە...نە هەڕەشەی کردوە..کەسی لە بەندی خانە قایم نەکردوە، بە دادی نەکردوە و ڕەگری بەردەم کەس نە بوە ، خەزگە ئەو قسانەی بە ئەمە ئەووترە بەوانەش بووترە کە موشتەریمانن و زەریش مەمنوونن..... با چەن دڕکی تریشت بە باس بکەم :
مەردەکەم باوکی منا ڕەکانم و "گەواد"یشە ، لە بیرم نایە ڕۆژێک بەرتیل یان سوەندی بە درە
خوارد بە ، یان گفتی شتێکی بە کەسە یابە و خەی لە دزی بەتەوە ، ئەمەی قەحبە و گەواد بە ویژدانێکی ئاسوودەوە ئەخەوین چونکە خوەنی کەسمان لە ئەستەیا نیە ، هەقی کەسمان نەخواردوە تا سکاڵای بەرامبەرمان هەبە ، ئەمە ووڵاتەکەمان بە نەناس و غەریب نەفرۆشتوە، بازرگانی بە لەشی خەمانەوە ئەکەین کە موکی خەمانە ، قانعین و ڕازین بەو بیست و پەنج یان
پەنجا هەزارەی وەریئەگرین و هەموو دونیاشمان بەنە دەست لە بەگانە پان ناکەینەوە.....
خولاسە. :
بەو نیشتمانەی تیایا گەورە بووین ڕەزی پەک هاتەکانی ئەگرین سوەندت ئەیەم هیچ ڕۆژە
قەحبەیەکی"تائیفی"ت دیوە کە ئەگەر لەگەڵ حەوت پیاوی ئەم لایە نووستبە ئەبە لەگەڵ حەوتی لاکەی تر بنوە..!؟" ئەمە لەیانی بنی هەمانکەیە.." هیچ ڕۆژە ناوی قەحبەیەکت بیستوە ناوی لە سەفقەیەکی بازرگانی گەورە یا بە کەل پەلی کەن بە نرخی تازە بە خەڵک. بفرۆشتەوە..!؟ هیچ ڕۆژە قەحبەیەکت دیوە مامەڵە لەگەڵ "داعش" بکا و
نەوتی لە بکەڕە..!؟ هیچ قەحبەیەکت دیوە سەیترە بە ڕووتانەوەی هەژار و بە دەرتان دانە؟
هیچ قەحبەیەکت دیوە ماددەی سەکەر"موخەدەرات" دروستکا و بیخاتە بازاڕەوە و بە گەلەکەی بفرۆشە..!؟ هیچ قەحبەیەکت دیوە لە "عەممان" یان " دوبەی " یان "تورکیا"
دابنیشە و پارەی دزراوی میللەت سپی کاتەوە...!؟ ئەمە هەرچیەکمان دەستکەووتوە ئارەقی
لەش و ماندوو بوونی خەمانە ، ئەی لە "دزی سەدە" ناوی هیچ قەحبەیەکی تیایە..!؟
برایەکی هیچ قەحبەیەکت بیستوە لە سەر بەرتیل گیرا بە ؟ هیچ

گەوادەکت دیوە خەی
بتەقنەتەوە..؟یان بە دەمانچەی دەنگ کپ کراو تاوانبار بە بە تیرەر کردن ،! سوەندت ئەیەم هیچ گەوادەکت دیوە زیاتر لە بەرژەوەندی ووەاتەکەی خەی لە خزمەتی ووەاتەکی ترا بە..؟ووتت چی .. کوا وەەام..
مامەستا احمد. :
ەاستە من قەحبە و مەردەکەم هاوکارمە ، بەەام نیشتمانەکەی خەمان خەش ئەوە و بە وەفاین بەی و لە پەناویا چاوی خەمان دائەنەین ، خە ئەوە ئەمە نین باشوور و باکووری
ووەاتمان پە کرد بە لە سوپەای دراوسە ی ەەژهەەات و دراوسە ی باکوور… ،، بە داخەوە
سیاسیە ساختەچیەکان وایان کردوە ەووەمان نەیە سەیری خەەک بکەین……..))
….ئەمە ەا و بەچوونی قەحبەیەک بوو لەسەر سیاسیەکان ، بەەام لە چاو ئەو سیاسییانە
چەنە شەریەف"یت ئەی "قەحبە"… بەیە ئەبە بزانین ەوو بکەینە کە بە باسکردنی
سووکایەتی..
""""""

خوێندنەوەی کتێب: یوسف اسماعیل

هەمانکە بە نیگارکێشک بەناوی (ئاشەوان) یاخوت بە چاپە بادینیەکەی (ئاشگەڤ) دەست پێدەکات، کە تووشی نەخشی بیرچوونەوە بووە. وە تابلۆکە بە وێنەی خەی دانەخشێنێت و لەسەر دەی هەنگڵنێت، وە وێنەکە لە چوارچێوەکەی خەی دێتە دەرەوە و وەک ئەمە دەست بژیان دەکات وە لەم هەگایەوە باسی زەر شت دەکات. یەک لە وانە باسی هونەر دەکات کە چەندە بە ئەمە گرنگ و لەلای ئەمە بارودۆخی بەچی وایە....
لە لاپەڕە هەشتدا باسەکە دەڕژێ بە ژیان و گرفت و ژیانی خەی دەکات بەناوی (گەڤەڕە)، گەڤەڕە کە کچێکی زەر جوان دەبێت ئاشقی کوەک دەبێت بە ناوی (میتان) بەناو بەهەی بارودۆخی خراپی برایەکەی کە ناوی " ئاشەوان "ـە زەر نەخشە و هیچارەیەکی نییە، ناچار دەست لە خشەویستی هەڵدەگرێت، تەنانەت ناتوانێت پەڕە بەخوێندنەکەشی بدات. ساڵ دەڕوات "گەڤەڕە" پیردەبێت و شووە ناکات و خشەویستەکیش نادەزێتەوە و بچێتە ماڵ و ژیانی خەیی. "گەڤەڕە" بەهەی بارودۆخی خراپی دارایەوە نەیدەتوانی کارەکیش بکات بۆیە کاتێک پیردەبێت هەڵدەستێت بە فرەشتنی تابلۆکانی بە ئەوەی درێژە بە ژیان بدات بەهەی نەخشی براکەیەوە....
هەروەها نوسەر لەم هەمانیدا باسی کتێبخانەکانی بیرنەچوو وە هەروەها باسی { سەرکردە ، شاعیر ، نوسەرانی کورد و ئەوانی تر...} باسکردووە بەوردیەوە لە بارەیانەوە دواوە.
گەر سەیری زمانی نوسینەکە بکەین زەر بەباشی بمان دەردەکەوێت تامی باکووری تێکەڵ کراوە، وە زەربەی وشەکانی لەم هەمانە بەکارهێناوە وشەی هەسەنی کوردی هەسەنە، ئەم وشانەش دەوەڵەمەندیەکی دیکە بە هەمان دەبەخشێت. وە لەووی هەزمان و خاڵبەندیەوە ئاستێکی باشی هەیە، وە زەر وشەی جوان و هوون بەکارهێندراوە.
ئەم هەمانە بەهاستی شایەنی خوێندنەوەیە کە بە هەر دوو زاری (سەرانی و بادینی) لەبەردەستی خوێنەران دایە، من نامەوێت زەر بچمە نێو ناوەڕۆکی هەمانکە چوونکە گەر ناوەڕۆک بە خوێنەر ئاشکرا بکرێت، ئەمە تام و چێژ لە خوێنەر وەردەگرینەوە، هەبەت حەزناکەم هیچ خوێنەرێک لەم چێژە بە بەش بێت، ئەوی ماوە دەبێت بە خوێنەری خشەویشت جێ بهەم.....

چەند دێرێک لە هەمانی کاسا:-
" برسێتی خەی چەکەکی زەر بەهەزە کە هەموو شتێک لە بەردەمیدا دەشکێت "

" دایکەکان بەهەی بریندەکانی خەیانەوە نامرن، بەڵکو بەهەی برین و نەخۆشیەکانی منداڵەکانیانەوە دەمرن".

نوسین و ئامادەکردنی: یوسف اسماعیل عەزیز

زەنگیانەی ئاویی- هەستی سیازدەم.. فەتاح حەسەن

(بەهەشت)
هەرکەسەك خوا خۆشیبوە
دەیخاتە بەهەشت
گەر دەتوە خوا خۆشیبوەی
خەت برسی بکە و
برسییەك تەر.

(جینەساید)
بڵێی کورد .. وەکو ئەبرەهە
فیلکەشی کردبێت،
بە وخاندنی کەعبە..
وا بەناوی ئیسلامەوە
جینەساید دەکرێ و
مسوەمانی هەموو دنیا..
لێیبدەنگن؟!

(تاڵیی و شیرینیی)
بە هەر قومێ قاویەك و
جگەرێیەك
ماچەکم بەرە..
ئەوجا پێتدەڵێم
هەردوکیان چەند شیرینن
لەگەڵ ماج.

(پەناو)

خوەندکارەك بە پەخاوسیی
سالی خوەندنی بەکرد،
بەر لەوەرگرتنی نمرەکەی
چی پارەی دەخیلەکەی بوو
دای بەجوتەك پەتاو..
بە مامۆستاکەی.

(ئاستییەکی تاڵ)
داپیرەیەك
دوای پەنج شوو
لەسەرەمەرگا
راستییەکی تاڵی درکاند
تاکە پیاو خۆشیویتبم
باوکم بوو.. چون
تەنها ئەو ئازاری نەدام.

(یادەوەرییەکی منداڵی)
لەمنداڵیمەوە
گوەم بەوە دەزرنگێتەوە
دادوەر، داد دەسپێنێ
گوێ بە پول و پارە نادا..
کەچی ئەمرۆ
سزای دادوەرەکیان دا،
بەتەوگلان لەگەندەڵیی.

(قومارچی)
قومارچییەك وتی
بەخت یاوەرم نییە لە قومارا
هاوڕێیەکی وتی:-
ئەی.. خۆشویستیی
ئەویش وتی:-
هەر لەیگەڕێ.

(گوێی ئەزاگران)
گوەم ئەو کاتە پێ جوان نییە
کە،لەسەر،
گوەکەی ئازیزەك دەبینم.

(بەزەیی)

دەموکرات
شۆڕشگێڕ بەرزەوەند
تیایدا بگریم،
ئەمن بەڕاستی ئاشنا نیم
وەڵامی
ڕاستی ئێستورم
لەو کەسانەیە
کەدەگرەم،
دەبەم جگەی، بەرزییان.

فەتاح حەسەن
دانیمارک/ قالبی

لایەنە ئیسلامیەکان لەم هەلومەرجدا بەدەنگ بن باشترە..!.. عوسمان حاجی مارف

پیادەکردنی "جیایی دین لە دەوڵەت و پڕوردە" لە هەر ووڵاتێ و کۆمەڵگایەکدا چەسپابێت، بەخێی دەبێتە مەرجەکی گرنگ بۆ دابینبونی ئازادی بیروباوەڕ، بۆ پێچەوانەشەوە داسەپاندن و پیرۆزکردنی هەر ئایدۆلۆژیەک ئەو بەڕاو دەردیسەریەی ژیانی تەواوی کۆمەڵگایەک ئینسانەکان دەخاتە ناو دۆزەخی ناچاری و بێئومێدیەکەوە، مافی هەناسەی ئازادی دەکاتە مەحاڵ و ژیانەکی تاڵ و ئۆپڕەی دەخی نائینسانی و دەبێتە دیاریەکی ناحەز و تەوق بۆ دانیشتوانی ئەو کۆمەڵگایە. گەربەشەکی زەر لە بەشەریەت لەڕووی خەباتی جەماوەری بۆ ئازادی وەک دەستکەوتەک ڕزگاریان بوبێت لە جەری دۆزەخی داسەپاندنی هەر ئایدۆلۆژیایەک، بەڵام ئەم داگیرکاریەی کە بەڵای زاڵکردنی ئایدۆلۆژیایە، تائێستا کابوسەکی گەورەیە بەسەر بەشەکی زەری تر لە جیهاندا، بە تایبەتی بەڵای ئیسلامی سیاسی بە هەر شێوازو جۆرەکەوە لە مەیداندا بێت ناجۆرترین و نەرێنیترین نمونەی بێئیرادەکردن و تێقاندنی بەشەریەتە. ڕووتەکانی ئیسلامی سیاسی لە

بەکارهێنانی ئایینی ئیسلامدا وەک هەر ئایدۆلۆژیایەکی تری زهنگرایی پێش هەموشتێك بە پارێزەری سەرسەختی پێوەندیەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریە، بەمانایەك ئەوە ئاگرتنی پێوەندی کارو سەرمایەیە کە لە جوگرافیایەکی دیاریکراودا پێویستی بە هێزو نفوزی ئیسلامی سیاسیە، تا فرسەتی کاری هەرزان بەردەوام بەرفراون کاتەوە. پێداویستی پێوەندیەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریە کە دوای تێپەبونی هەزارو چوارسەد ساڵ لە مێژووی ئیسلام، پێویستی بەدەستهێنات و بەکارهێنانی شەریعەی ئیسلامیە، تا کرێکاران و زەحمەتکێشان ناچار بە قەبوڵکردنی ژیانێکی نابوت و ناشایستە بکات.
ئەو دەوڵەت و کۆمەڵگایانەی دەرگیرن لە گەڵ ئیسلامی سیاسیدا، لەسەرهەڵدانی هەر شەرشێکی کۆمەڵایەتیدا، ئەرکێکی گرنگی ئەو شەرشە سەنگەرگرتنی جدیە لەبەرامبەر ئیسلامی سیاسیدا بە چەسپاندنی ئازادی بیروڕا، کە خەشبەختانە خرۆشانی جەماوەری ئێران و وەستانەوەی لەبەرامبەر ئیسلامی سیاسیدا خەسڵەتێکی پشتەوانەو سەنگەرگرتنێکە بەرەو شەرشێك هەنگاو دەنێت کە تەواوی ناوچەی رۆژهەلاتی ناوەراست و ئەولاتریش، لە ئیسلامی سیاسی پاکدەکاتەوەو ناوچەکە دەخاتە ژێر هەژمەنی دابینکردن و مسۆگەرکردنی "جیایی دین لە دەوڵەت و پەروەردە"
و ئاینیش وەک باوەڕی کەسەکان پارێزراو دەبێت. ئەنجامگیری لەم واقعیەتەی ئاپەرینی جەماوەری ئازادی ئێران پێشبینیەکی هەشتن دەخاتە بەرچاومان کەچی هوئەدات و چ ئاوگەڵێک پێکدێت، کە خودی هەسوراوان و هەڵکخراوو هێزە ئیسلامیەکانیش زۆر باش درکی پێدەکەن کە شەرشی ئێران چەن ئایندەی ئیسلامی سیاسی تەواو دەخاتە ژێر پرسیارو لێپرسینەوەوە، بۆیە هەر لە ئێستاوە بانگەوازی شەڕی مان ونەمان لەگەڵدا دەکەن و بەرگریەکی تەواو قەزەوانی دژی ئینسانی لە خۆیان دەکەن.
ئەو کەمپینانەی لایەنە ئیسلامیەکان ئێستا لەبەرامبەر مەسەلەی ژنان و جەندەرو ئازادی بیروراو هەر مەسەلەیەکی تردا، خۆیان پەوە سەرقاڵ کردووەو هەرایان لەسەر سازکردووە، هەوڵدانە بە هەڵخاندنی کەمەگە بە بەرگرتن بەو هەوڵانەی لە بەردەم بەیاری ئاوگەڵەی هێشیدا خۆیان ناساندووەو کاری لەسەر دەکەن، لایەنە ئیسلامیەکان ئارامیان وەها لە بەاوە بەرلەوەی کەتایی رەڵەی سیاسیان بەرجەستە بێتەوە، خەریکن پێش وەخت تەختەکانەو دەخی شەرخوازی گەرم دەکەن، تا ئەو ئاستەی جگە لە دروستکردنی پەروەندەی بەمانا و شکستخواردو لە دادگادا، لەهەمانکاتدا خەریکن جەرگ لە هەرشەو تەقاندنشیان کردەتە دارددەستێک بە ئەو شەرەی کە دیانەوێت پارێزگاری لە مانەوەو نفوزی سیاسی خۆیان بکەن. بەڵام پێویستە

واقعیەتی ئەو هاوکێشەیەمان بۆ ڕوون بووەتەوە کە بارودۆخی ئێستا، دۆرانی ئاوابوونی ئیسلامی سیاسیە و شۆڕشی جەماوەری رادیکاڵی ئێران زوو یا درەنگ ئەو ئەرکەیان خستۆتە سەر شان و یەکلایی دەکەنەوە.
چارەنوسی ئەوانەش کە دەندانە و شۆڕەنگێزانە بەرگری لە کەماری ئیسلامی و ئیسلامی سیاسی دەکەن، حەتمیە دەبن بە ژێر دەستوپێی لەشاوی ئەو شۆڕشەوە، بەبێ پاراستنی ئارامی و بەدەنگی و دانیشتن بە قازانجیانە و پارێزراو دەبن، نەک ئەم پاڵاقاژە و هەراو هوریایەی دەستیان داوەتە.
هەروەها پێویستە ئەوە بەهەند وەرگرین کە بەجیا لەوەی پێویستە تەواوی کەمپین و هەراوهوریاکانی ئیسلامی سیاسی جەسورانە پوچەڵ کەنەوەو لە شوێنی خۆیدا وەڕام وەرگرنەوە، لەهەمانکاتدا هەر هەوڵێکیان لە خولقاندنی مەترسی و تەقاندن پوچەڵ کرێتەوەو بەزیادەوە بەرپەرچیان بدەینەوە، ئەمە هەوێنەدەین و دەمانەوێت کەمەڵگەیەکی ئازاد و خۆشگوزەران و یەکسان بەدەست بهێنین لە چوارچێوەی کەمەڵگەیەکی ئارام و ئاسایشدا، گەر لایەنە ئیسلامیەکان و هەر لایەنێک ئەمە بەواو شایان و مافی کرێکاران و زەحمەتکێشان نازانن و بەری پەدەگرن، ئەوە ئاگەیاندنی شۆڕشە لەگەڵ بەرەی ئازادیخوازو یەکسانیخوازی و ئینساندۆستی و بزوتنەوەی یەکسانی هەمەلایەنەی ژنان و پیاوانەدا، هەبەتە ئەمەش ئامادەین بە ئەو شێوەو شکستیش هەر بە ئەوانە، چونکە لە ئاکامەدا بەرامبەر شەپۆلەکانی شەرش بە ئاوگۆی ڕیشەیی خەیان دەبینەوە.

ئێران.. سەد ساڵ ئاپۆین دژ بە دیکتاتۆر!-1-.. عەبدولڕەحمان گۆرکی

ئاوەدانەوەیەک لە ڕابردوو و ئاسەی ئاپۆینی خەڵکی ئێران!
بەشی یەکەم
عەبدولڕەحمان گۆرکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

بە ئاپۆینی سەد ساڵەی ئێران، ئایا "گۆڕانکاری" لە دەخی ئێراندا

ووێداوە یان ووددات؟ ئاسەی ئەم پەشهاتە گرنگ و مێژوویە چیە؟ ئایا خەڵکەکە دەتوانێت کۆتایی بە دەسەاتی دیکتاتۆرییەت بهێنێت؟ یان دەسەاتی ئێران لە سەر حوکم دەمێنێتەوە؟ خاڵە بەهێز و لاوازەکانی ئەم ڕاپەڕینە چین؟ و لە کۆتاییدا "چی پێویستە بکرێت؟"
بە وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارانە، دەمانەوێت پێکەوە و بە ڕوانینێکی ڕاست و دروست، چاوێک بخشێنین بەسەر ئەو ڕووگایەی خراوەتە پشت سەر و پرسەی سروشتی و زانستی و لێژیکی ئەم ڕاپەڕینە مێژوویە هەستەنگێنین و بزانین چ ئاسەیەک بە ئەم ڕاپەڕینە لە پێشە!
بە ئاوەدانەوەیەک لە ڕابردوو، سەرەتا دەبینین ڕووگایەکی دوور و درێژمان بەیەوە و دەستکەوتکانی بەرخەدانی ٤٤ ساڵە لە دژی دەسەاتی دیکتاتۆریی مەزهەبی بنەمای گەیشتن بوو بەو ڕاپەڕینەی ئەستادا. ئەگەر خەڵاگریەکی لەو شێوەیە نەبووایە، بە دڵنیاییەوە ڕاپەڕینێکی لەو شێوەیەی ئەستا بەرپا نەدەبوو. ئەو ئەزموون و دەستکەوتانەی ساڵانی ڕابردووەوە، تاکە فاکتەر بوون بۆ گەیشتن بەم خاڵی ئەستاکەی ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران لەم سەدە ڕێژە دا. هەرچەندە ماوەیەکی کورتی پێچوو تا "ووداوەک" بەرز بکرێتەوە بۆ "ڕاپەڕینێکی جەماوەریی بەرفراوان"، بەڵام کاریگەرییەکەی ئەوەندە بەربڵاو و زەرە کە بەردی بناغەی دەسەاتی ئێرانی هەناوەتە لەرزین!
سەرەتا هەموو شتێک نوێ دەهاتە بەرچاو. شەهیدبوونی ژینا ئەمینی "چەخماخەیەک بوو، "بەسەی"ی سەند و بوو بە "ئاگر"! لە ژێر ڕۆشنایی ئەوەدا، زۆرێک لە بەها و کولتوور و نامەیی لە کەمەگادا لەناوچوون و تەلیسمی "بە باوەی" شکا. تابلۆی "دەکرێ و دەبێ" بوو بە سەرمەشقی هەنگاوە گەورەکانیتر، کە بە خەڵایی، سەراسەری ئێرانی گرتەوە. "ئازاری هاوبەش" بوو بە "هاواری هاوبەش" و بەرەنگاری دیکتاتۆر و دیکتاتۆری بووەوە!
ئەگەر لەسەرەتاوە هەموان هاتنە سەر شەقامەکان، بەڵام هەر کەس و لایەنێک ڕەبازێکی جیاوازی هەبوو، ئەگەر دروشم و داواکارییەکانی هەر تاک و لایەنێک فرەچەشن بوو، ئەگەر "ئاوەکە" لەڕ و "تەپەبوون" تێیدا سەخت، و"ئاسە" ناوون بوو، ئەگەر بژاردەکانی هەر کەس و لایەنێک، جیاواز بوو، ئەگەر مەحاڵ بوو "دەست" و "دوژمن" لەک جیا بکرێتەوە، هاوکات لەگەڵ هەموو ئەمانەدا، دەسەاتی دیکتاتۆری و لایەنگرانی شاراوەی دەسەات و لەبیی ڕەژاوایی دیکتاتۆر بە جل و بەرگی ڕازاوەوە، بە مەبەستی پێشگرتن بە جووڵەی خەڵک و ڕەگریکردنیان لە گەیشتن بە "ڕاپەڕینی جەماوەری" دزێان کردبووە ناو ریزەکانی ڕاپەڕین و خەریکی تەاتێنکردن ئەم و ئەو بوون و بە نیاز بوون هەر بەشێک لە خەڵکی ئێران بەرەو ئاقارێک ڕابکێشن،

بەرامبەر جیهان بینی کۆنەکی ئێران خوازیاری رووخاندنی دەسەڵاتی دیکتاتۆریی مەزهەبین و ئاپۆیینی گشتی لە سەرتاسەری ئێران، سەرجەمای هەموو هێشە و پیلانگێڕیەکان، نەک هەر نەسرەوت، بەڵکو بە سودمەندبوون لە گەنجینەی مێژوویی خۆی، توانی زیاتر لە جاران لەگەڵی خۆی بەرەو داهاتوو بکاتەوە و پیلانگێڕیەکان پووچەڵ بکاتەوە!

پووچەڵکردنەوەی پیلان و سیناریۆ هێشکان!

خەڵکی ئێران بە درێژدان بە ئاپۆین و پەداگریکردنیان لەسەر رووخاندنی دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەتی مەزهەبی، هەنگاوێکی مێژوویی و گەورەیان ناوە. ئەوان هاواریان کرد "مەرگ بە دیکتاتۆر" و بە کەمتر لەوە ئازی نەبوون. ئەوان لەسەر شەقامەکان هاواریان دەکرد "ئەمە بە سازشتکردن قوربانیمان نەداوە کە ئێستا ستایشی ڕێبەر (واتا خامنەیی) بکەین" یان دروشمی "مەرگ بە ستەمگەر، چ شا بێت و چ ڕێبەر (واتا خامنەیی)".

ئەم هاوار و دروشمانە کە باس لە "ڕەتکردنەوەی دیکتاتۆرییەت" و هەروەها "بەدیلی دەسەڵات" دەکات و نکۆڵی لە هەموو ئێگایەکی هەمەنانە و سازان و گەڵانەوە بە ئابردوو دەکەنەوە، لایەنە ئاستەقینەکانی گەڕپانی ڕاپۆینیشی دەردەخات. لە لایەک "دیکتاتۆرییەتی مەزهەبیی دەسەڵاتدار"، کە ترسناکترین و سامناکترین دیکتاتۆرییەتی مێژووی ئێرانە و لە لایەکی دیکەشەوە، "خەڵک و ڕەنگیان لەسەر دەستەکانی گەل" کە سەرجەمای (750) شەهید و زیاتر لە (30) هەزار دەستبەسەرکراو، ئامادەنین گەڕپانەکە بەجێبهێڵن.

خەڵکی ئێران بە ئەزموون فێری ئەوە بوون کە تاکە ئێگە بە ڕزگاربوون لە دیکتاتۆرییەت و گەیشتن بە ئازادی، "بەرەنگاربوونەوەی دیکتاتۆریەت" و پەداگری و سووربوونە لەسەر "ڕووخاندنی دەسەڵات"، نەک تەنها دەربڕینی ناڕازایەتی هەمەنانە و ناڕازایەتیی مەدەنی و بە ناو"خەدوورەاگرتن لە تووندوتیژی" کە هەندێک بانگەشەی بە دەکەن! چون ئەم بانگەشەیە کاتی بەسەرچووە. خەڵک هەروەها لەو باوەڕدان کە بە پێشخستنی ئاپۆین و گەیشتن بە ئازادی، پێویستە لەسەر شەقام بمێننەوە و بەرەنگاری هێزەکانی دیکتاتۆر ببنەوە و نەترسن. ئەوان ئەوەیان داوەتە بەر خەیان کە ملکەچی هێشە و پیلانگێڕیەکان نەبن و سەر دانەنەوێنن. چونکە باش دەزانن گەڕپانی ڕاستەقینەی ڕووخاندنی دەسەڵاتی دیکتاتۆری، "ناوخۆی وڵات" و سەر شەقامەکانە نەک لە "دەرەوەی سنوور"ەکان!

ئێگای ڕاست و ڕووستی ئابردوو و ئێستا و داهاتوو!

وریابوونی خەڵک لە بەرنەدانی ئێگای ڕاست و ڕووستی ئاپۆین،

دەستکەوتکی بەرچاو و ناوازە بوو. خەڵک لە ئاپەڕینکانی پشوویاندا، هەبوونی ئەتەرناتیف لە ناو دەسەاتیان رەت کردەوە و بە سەریدا تێپەڕین. خەڵک هەروەها ئەتەرناتیفی ساخته و بە بنەمای دەروەی دەسەات (و لەوانە گەانەوە بە سەردەمی دیکتاتەریەتی شا) یان لادا و پێداگرییان کرد لەسەر درێژدان و بەردەوامی و تەواوکردنی شۆشی دژە پاشایەتیی 1979. چونکە خەڵکی ئێران خوازیاری دەسەاتکی نیشتمانی و جەماوەری و دەموکراتین و لەو باوەڕەدان کە بە گەیشتن بە ئازادی دەبە بەسەر لاشەی مردووی دیکتاتەرکاندا تێپەڕن. ئێران شوێنی دیکتاتەریەت نییە و دەبە ئێران سەر لە نوێ بنیات بنرێتەوە!
ڕەوایەتیی ئاپەینە جەماوەرییەکە!
بە پێچەوانەی ئیدیعای هەندێک تاک و لایەن، کە ئاستەوخە یان ناڕاستەوخە "پە"یەکیان لای دیکتاتەریەتە و سەرقاڵی "سووانەوە"ن، ئاپەینی خەڵکی ئێران خاوەن ڕەبەر و سەرکردایەتیی خۆیەتی. ئەگەر نەیبوایە، نەک هەر "سەد ئەژ"، بەڵکو تەنانەت هەفتەیەکیشی نەدەخایاند. ئەوانەی بانگەشەی ئەوە دەکەن "ئاپەین بە ڕەبەر و سەرکردایەتییە"، یان "نەزان"ن یان دەیان بە مانەوەی دیکتاتەر لەدەدات. بە گوتەی ئەبەری موقاومەتی ئێران، کەشکە لە نەبوونی سەرکردایەتیدا نییە، بەڵکو لە "کەمبوونی ئاگر" و "هەڵگیرسانی بەسەی ئاگر"دایە. "هەر کەسەک بیەوێت پرسی ڕەبەری و سەرکردایەتی بە ڕاپەین چارەسەر بکات، پێویستە زیاتر و زیاتر ئاگر بەردات گیانی ئژەمی خونەژ و کەمەکوژ". کەوایە تاکە وەامدانەوە بەرانبەر بە دەسەات "ئاگر بەرامبەر ئاگر"ە کە ئێستا هاتۆتە ناو فەرهەنگ و کەلتووری خەڵکی ئێرانەوە و هەموو تاک و لایەنکی جەماوەری، بەدوای ئەوەن کە خەیان ئامادە بکەن بە ئەم مەبەستە. بەرهەمهێنان و بەکارهێنانی "کەکتێلی مەلەتۆف" لە شارەکانی ئێران لە دژی هێزەکانی حکومەت، پێوەندی بەمەوە هەیە.

کۆتایی بەشی یەکەم

بەرزبوونەوەی دۆلار سەرەتایەکە لە شکستی کابینەی سودانی..
جبار عبداللە مهاجر

دوای روخانی رژێمی بەعسی فاشیزم، گەلی عیراق لە چاوەڕوانی ئەوەدا بوون حکومەتێکی فیدڕالی لە عیراق دابمەزرێت کە ببێتە مایەی خۆشگوزرانی بۆ هاوڵاتیان. دوای تێپەڕبوونی چەندان کابینەی نوێ و سەرکردەی جیاواز بەبێ هیچ خۆشگوزرانیەکی بەدوای خۆیدا نەهێنا گەلی عیراق بۆ ئومێد بوون لە دەستاودەستکردنی دەسەڵات، هەموو شکستێ یەک لەدوا یەککانی کابینەکانی پێشوو دەگەڕێتەوە بۆ مەسەلەی دووبەرەکی تائیفی و مەزهەبی خەمی گەورەیان وەرگرتنی پێست و دامەزراندنی یەکە سەربازیەکانە لەدەرەوەی چاودێری حکومەت، ئەمەش مانای ئەوەیە کە هیچ حکومەتێکی دامەزراو بوونی نیە، بەنمونە ئەو کابینەی ئیستا وەربگرین کە ماوەی مانگێک دەبێت دەسبەکاربووە و دامەزراوە، هاوشێوەی کابینەکانی پێشوو هەرسە سەرکایەتی دابەش کراون سەرکی حکومەت بۆ شیعەکان سەرکی کەمار بۆ کورد سەرکی پەرلەمان بۆ سونەکان، بەڵام ئەوەی دەسەڵاتی هێزەهای پەراسپێردراوە سەرکی حکومەتە، دەسپێکی ئەم کابینەیە بەکەمەک شعاری نەتەوەیی و ئاشکراکردنی داهاتی دزراو و گەڕاندنەوەی بۆ خزێنەی دەوڵەت و چارەسەرکردنی کێشەکانی نەوخۆی و دەرەکی دەستی پێکرد بەڵام ئەو بەڵێنانە تاکوو ئیستا هیچیان کرداری نەبوونە تەنها بەڵێنی زارەکی بوون، بەرزبونەوەی دۆلار لەبەرامبەر دیناری عیراقی سەرەتایەکە لە شکستی ئەو کابینەیە حکومەتێک توانای بەرزاگرتنی دیناری دەوڵەتی نەبێت دەبێ چی لە چاوەڕوان بکرێت، دابەزینی بهای دیناری عیراقی لەبەرامبەر دراوە بیانیەکان بەمانای ئەوە دێت کە دەوڵەت لەژێر حسارێکی دەرکیدا بێت هاوشێوەی ئەو وەتانەی کە لەژێر حساری دەوڵەتە زلهێزاکان دا بێت، ئەم بەرزبوونەوەیە کاریگەری راستەوخۆی هەیە بەسەر بژێوی هاوڵاتیان و جموجۆڵی بازرگانی دەرەکی و ناوخۆی پێک دێخات، ئیتر هیچ ئومێدێک لای هاوڵاتی و بازرگان نامێنێ لەبەرامبەر دەوڵەت، کاری لەپێشینە دووڵەت چارەسەرکردنی دێخێ دژوارەکانە هەر دێخێکی نەخوازراو ڕوو لە وەڵات بکات پەویستە بەزوترین کات کەسی یەکەمی دەوڵەت بێتە سەر خەت ڕاگرتنەوە بەدات بە هاوڵاتیان بۆ ئەوەی لایەنی کەم دەرونی هاوڵاتیان ئارام ببێتەوە، ئەو نرخی ئیستای

دڵار کاریگەری زۆری هەیە لەسەر بازار هەموو ئەو کەل و پەلانەی لەبازار مامەڵەی پێوە دەکرێت بەدڵارێ بەیە ئەستەمە هاوڵاتیان بتوانن ئەو دۆخە تێپەڕنن بەئاسانی، تاکو ئیستاش هیچ بەرپرسێکی حکومی لەحکومەتی عیراق نەهاتونەتە سەر خەت ڕانکردنەوە بدن بە هاوڵاتیان، بەیە هەموو کابینە یەک لەدوا یەکانی حکومەتی عێراق تەنها کەسانێک ڕابەریان کردووە کەهیچ توانایەکی ئەوتەیان نەبووە کەبتوانن گەڕانکاری دروست بکەن لەئەرزی واقع، بەیە چاوەوانی کردنی لەم دۆخە خراپتر بکەن لەداهاتوو.